

Tine Halkes (1920-2011): Onvermoeibare inzet voor positie vrouwen in de kerk

Door Heleen Zorgdrager

Nijmegen – De wegbereidster en icoon van de feministische theologie in Nederland, Catharina Halkes, overleed op Witte Donderdag in haar woonplaats Nijmegen. Tot op hoge leeftijd bleef ze betrokken bij de zaak van vrouwen, kerk, theologie en samenleving. Vorig jaar werd haar negentigste verjaardag gevierd met een symposium aan de Radboud Universiteit. De aula was afgeladen. Uit alle generaties waren vrouwen, oud-studenten en collega's uit binnen- en buitenland gekomen om met haar de balans op te maken van bijna een halve eeuw feministische theologie.

Tine Halkes genoot van de hartelijkheid en de verbondenheid met elkaar en verzuchtte na afloop: „Na deze dag had ik wel een enkele reis hemel willen hebben. Het was áf. Het voelde als een voltooiing en afronding van mijn leven.”

Catharina Joanna Maria Halkes werd geboren in 1920 in Vlaardingen. In het gezin heerste een warme, spirituele sfeer. Ze studeerde Nederlands in Leiden en was lerares Nederlands in Breda. Ze werd actief in de lekenbeweging binnen de rooms-katholieke kerk en was presidente van het Katholieke Vrouwendispuut.

Het Tweede Vaticaans Concilie (1962) betekende een mijlpaal in haar leven en denken. Ze was blij met de frisse wind die paus Johannes XXIII liet waaien, maar ze wond zich op over de afwezigheid van vrouwen in het Concilie. Ze zag juist voor leken en vrouwen een belangrijke rol weggelegd in de vernieuwing van de kerk. Daarover ging haar eerste boek *Storm na de stilte. De plaats van de vrouw in de kerk* (1964). Moedig kaartte ze hete hangijzers aan als de man-vrouwrelatie, seksualiteit, huwelijk, vrouw in het ambt.

Godsbeeld

Als moeder van drie kinderen ging ze theologie studeren en kreeg een baan bij de sectie Pastorale theologie in Nijmegen. In 1975 las ze het boek dat als de bliksem insloeg: *Voorbij God de Vader* van Mary Daly. Ze herkende de pijn en woede om een Godsbeeld dat vrouwen klein hield en een kerk die vrouwen tot tweederangs mensen maakte. Vanaf dat moment werd Catharina Halkes feministisch theologe en werd feminisme haar levenshouding.

Dat had bij haar niets te maken met paarse tuinbroeken en kortgeschoren haar. Ze doorbrak het stereotype beeld met haar keurige permanentje en geklede mantelpak. Ze rookte sigaren, dat dan weer wel, en hield van een stevige port. Feminisme betekende voor haar kritiek op een ontspoorde cultuur, en een theologisch bezig zijn dat bevrijdend was voor álle mensen, heel het Godsvolk, en ook heel de kosmos. Oecumene was daarbij vanzelfsprekend.

Aan haar standvastigheid en pioniersgeest is het te danken dat feministische theologie in Nederland een plek aan de universiteit verwierf. In 1977 begon in Nijmegen het project Feminisme en Christendom, waarin zij zelf ging doceren. In 1983 werd ze benoemd tot bijzonder hoogleraar Feminisme en Christendom. Vanuit het hele land stroomden vrouwen toe om bij haar colleges te volgen. Vele studentes kwamen uit Duitsland vanwege de fameuze professor Halkes. Ze werd internationaal bekend, en ontving in 1982 een eredocoraat van de Berkeley Divinity School. Haar boeken schreef ze in toegankelijke taal, en bereikte daarmee een groot publiek.

Haar lievelingslied was de pinksterhymne Veni Creator Spiritus (Kom Schepper Geest). 'Je kunt niet zonder adem. God schiep de mens uit aarde, maar hij blies ons zijn eigen adem in. Dat is een mooi beginsel. Het gaat over de aanwezigheid van het goddelijke in de schepping.' De roep om levensadem ervoer ze lijfelijk toen haar gezondheid de laatste jaren ernstig achteruitging.

Het overlijden van haar zoon Caspar en haar vriend Frans Haarsma drukten op haar ziel. Tine Halkes zag uit naar voltooiing van haar leven door de Heilige Geest. En ze ervoer het naar eigen zeggen als een 'troost voor mijn oude hart' dat jongere generaties haar levenswerk intussen hadden opgepakt en op eigen wijze aan het voortzetten waren.

Dr. Heleen Zorgdrager is docente Systematische Theologie en Vrouwenstudies aan de Protestantse Theologische Universiteit, vestiging Leiden, en secretaris van het Catharina Halkes Fonds